

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

ACADEMIA ROMÂNĂ

Recartografiind granițe, contopind țărâmurii natale

Traumă istorică și identități hibride la Ana Castillo și Kathleen Alcalá

**Tutore îndrumător
Prof. univ. dr. Nicolae MECU**

**Doctorand
Monica GOT**

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

București, 2015

SUMAR

INTRODUCERE	3
1. FEMINISM, FEMINITATE ȘI INSTITUȚIA	
MEMORIEI	7
1.1. (RE)DEFINIREA CĂTORVA ASPECTE PRINCIPALE ALE IDENTITĂȚII	
CHICANA.....	7
1.2. GRANIȚA, O METAFORĂ	
AMBIVALENTĂ.....	10
1.3. STĂPÂNA PROPRIEI CASE, STĂPÂNA PROPRIULUI	
CORP.....	13
2. LA FRONTERA. PLĂMĂDIREA UNUI NOU TIP DE IDENTITATE	
FEMINISTĂ	17
2.1. REDOBÂNDIREA IDENTITĂȚII PRINTR-O REDEFINIRE A	
FEMINITĂȚII.....	17
2.2. IDENTITATEA CHICANA ȘI IDEOLOGIA DIN SPATELE <i>LA</i>	
<i>LUCHA</i>	21
2.3. ÎNTRE AZTLÁN ȘI STATUL COATLICUE: CĂTRE UN SENTIMENT AL	
APARTENENȚEI.....	26
3. IDENTITATEA CHICANA PRIN PRISMA	
MULTICULTURALISMULUI	31
3.1. EVOLUȚIA MENTALITĂȚILOR. O EVALUARE	
ISTORICĂ.....	31
3.2. SINELE ȘI CELĂLALT: DESPRE NATURA COMPLICATĂ A	
AUTOPERCEPȚIEI.....	36
3.3. OPRESOR ȘI OPRIMAT: MECANISMELE UNUI APARAT	
COMPLEX.....	45
CONCLUZII	50
BIBLIOGRAFIE	53

REZUMAT

Orice încercare de a defini identitatea culturală a grupului etnic Chicana trebuie – înainte de orice – să ia în considerare natura complexă a dinamicii migrației, globalizării și identității scindate care caracterizează societatea americană a prezentului. Acest exercițiu nu poate avea loc decât ulterior unei acute conștientizări a faptului că însăși esența comunității Chicana este determinată de o continuă oscilație între limbi și culturi diferite, cu tot ceea ce presupune aceasta: migrație, exil, violență, traumă istorică, eterogenitate și hibriditate.

Lucrarea de față este o încercare de a explora conceptul de graniță (atât reală, cât și imaginară), așa cum este el formulat de către un tip de literatură permanent bântuită de enigma identității etnice și a sexualității repudiate, în speranța de a atinge un grad superior de înțelegere a unor fenomene precum marginalitatea și trauma istorică – dar și a modului în care acestea sunt fie asimilate, fie suprimate în memoria și identitatea Chicana/o colective.

Prin intermediul literaturii Chicana/o, ambiguitatea identitară care învăluie această comunitate trebuie descifrată pornind în primul rând de la o analiză complexă a noțiunii de identitate scindată ori bidirecțională/bioriginară (hyphenated identity). Imaginarul colectiv explorat de scriitoarele Chicana – modelat fiind de experiențele acestora pe tărâmul ambelor culturi, nord-americană și mexicană deopotrivă – oferă o viziune unică asupra conceptului-cheie de hibriditate culturală.

Fără îndoială, cultura este un act de interpretare cu diferite niveluri de sens, supusă unor perspective diverse. Comparația de ordin cultural a evoluat în istoria critică recentă până la punctul în care existența culturilor naționale omogene este negată complet și irevocabil, același fenomen fiind valabil și în cazul comunităților etnice „organice” (H. Bhabha). În ton cu argumentele postmoderne ale unor gânditori precum Homi Bhabha sau Clifford Geertz, se poate lesne afirma că noțiunea de cultură nu este ceva ce poate fi semnalat sau localizat cu precizie, ci mai degrabă un concept semiotic – ceea ce Geertz denumește “webs of significance”, a căror analiză este una pur „interpretativă”. Astfel, individul aparține în mod simultan mai multor tradiții, revendicându-se automat mai multor categorii subculturale, cum ar fi genul, etnia ori religia.

În cazul membrilor comunității Chicana/o, aceștia sunt localizați ambivalent, oscilând mereu între două sisteme culturale profund diferite. Deconstrucția granițelor reale și fictive ca posibilă soluție pentru evitarea stereotipiilor și a tensiunilor interculturale nu se poate face decât îmbrățișând cel puțin o parte a utopiei multiculturaliste. Așa cum însăși inițiatoarea mișcării literare Chicana – Gloria Anzaldúa – mărturisește, singura posibilitate de a vindeca o identitate schizoidă e fluidizarea unor concepte altădată considerate imuabile: ‘To survive the Borderlands / You must live sin fronteras / Be a crossroads.’

La rândul său, conceptul de *borderland* are o istorie extrem de specifică pentru comunitatea Chicana/o, fiind în același timp o excelentă metaforă a dinamicii culturale în discuție. Atât geografic cât și ideologic, membrii grupului identitar Chicana/o devin personaje-simbol ale unui întreg proces de marginalizare spațială și culturală. În plus, mașinăria pusă în mișcare la nivelul societății occidentale impune o viziune mai degrabă androcentrică, dublând astfel povara inadaptabilității pentru scriitoarele Chicana. Deopotrivă exponente ale unei etnii minoritare și ale unei mișcări literare insuficient reprezentate, aparținând unui gen de multe ori considerat secundar, sau chiar având o orientare sexuală diferită de cea a majorității (cum este cazul Gloriei Anzaldúa), reprezentantele grupării Chicana par să-și fi forjat o identitate culturală cel puțin surprinzătoare, situată mult în afara marginilor rigide ale unui canon restrictiv și lipsit de imaginație.

Identitatea Chicana/o nu poate fi discutată fără o înțelegere în prealabil a acelor noțiuni și concepte care compun întreaga problematică a migrației în masă și a noilor discursuri critice din istoria recentă a Statelor Unite, respectiv: feminism, gen, frontieră, naționalitate, diasporă, etnie, multiculturalism, postcolonialism, transnaționalism – toate fiind elemente care au condus la o redefinire a identității americane contemporane.

Identificați drept o comunitate atinsă de suflul puternic al cosmopolitismului, supusă unui constant proces de hibridizare – un grup etnic cu identitate aproape incertă, la granița dintre două culturi extrem de modulare și fluide – etnicii Chicana/o se confruntă cu riscul de a nu mai aparține niciuneia dintre lumile care le definesc existența: nici cea originară și nici cea adoptivă. În urma procesului de migrație, percepția de sine a individului Chicana/o se modifică în mod dramatic; acesta ajunge să se simtă străin atât față de teritoriul abandonat al predecesorilor săi (Mexic), cât și de noul context național alienant (Statele Unite).

De vreme ce memoria nu este doar o experiență individuală, personală, ci o parte a domeniului colectiv, ea se definește prin excelență ca fenomen aflat în legătură directă cu prezentul. Percepția – individuală ori de grup – asupra trecutului, fiind perpetuu influențată de experiența prezentului, se află într-o constantă și inevitabilă schimbare.

Pornind de la premiza că instituțiile culturale servesc drept structuri mediatore între oameni și informație, mai precis între comunități/grupuri culturale și arhivele care le documentează – într-un fel sau altul – existența, instituția culturală a memoriei are o importanță crucială în încercarea de a descifra identitatea culturală a grupului etnic Chicana/o. Experiența, fie ea trăită sau imaginată, e angajată într-o relație de reciprocitate cu memoria și cultura în egală măsură. Cultura influențează experiențele oferind o percepție mediată asupra acestora, aplicându-le un filtru care sfârșește prin a le distorsiona.

Literatura, la rândul ei, e o formă de manifestare a unor indivizi care acționează într-un context societal compact, organizat. Cum acest context socio-istoric – mai mult sau mai puțin traumatic – al unui grup identitar nu poate fi ignorat, în modernitate câștigă tot mai mult teren așa-numita cultură a memoriei, în cadrul căreia accentul suprem se pune pe conștiința publică a istoriei. În cazul comunității Chicana/o, unele forme de conștiință istorică națională sunt mai vizibile decât altele, iar literatura nu este decât filtrul natural prin care reprezentările colective ale trecutului reușesc să iasă la lumină. Analizând istoria din perspectivă postcolonială, literatura Chicana/o obligă la o reconceptualizare a chiar constructului mental numit „istorie” și automat încurajează redefinirea punctelor de referință deja consacrate ale memoriei. Ficțiunea, ca supapă a gândirii colective, se transformă într-o istorie alternativă a unei comunități estompate – atât la nivel cultural, cât și identitar.

Discutarea rolurilor pe care absența și memoria le îndeplinesc în contextul globalizării culturale stabilește exilul ca fiind o condiție indispensabilă pentru creația literară. Utilizând conceptul de „al treilea spațiu” al lui Bhabha, se poate infera că întreg procesul de recreare a spațiului originar și a trecutului este de fapt echivalent cu fabricarea unei „lumi portabile” – în opoziție cu încastrarea acestora în spațiul imobil și inorganic al nostalgiei sterile –, de unde și rolul catartic al scrierii de literatură în limba engleză pentru exponenții grupului identitar Chicana/o.

În absența posibilității de a se raporta la o identitate proprie bine definită, fără a-și putea satisface nevoia de apartenență socio-culturală, colectivitatea Chicana/o pierde accesul la funcția tradițională a națiunii, aceea de a oferi o bază reală pentru formarea identității și a comunității. În consecință, membrii grupului etnic Chicana/o ajung să se confrunte cu o veritabilă criză identitară, generată de o lipsă acută a reperelor palpabile într-un univers prin excelență fluid și dezechilibrat – cel al migrației. Ca rezultat direct al acestei crize, literatura Chicana/o propune recuperarea memoriei colective (prin discurs și imagine) ca unică soluție viabilă pentru umplerea unui vid cultural și identitar extrem de vast. Instituția culturală a memoriei se transformă astfel, din element restrictiv și inflexibil, într-un teren fertil pentru forjarea de noi identități culturale valide. Reperele curentului de gândire predominant sunt abolite, iar imaginarul colectiv se transformă într-un complex aparat de rescriere a istoriei traumatice, realitatea alternativă oferită în/prin ficțiunea Chicana contribuind în cele din urmă la procesul de vindecare a unei întregi colectivități cu accentuate tendințe schizoide.